

İNSAN HAKLARI AVRUPA MAHKEMESİ

Gorovenky ve Bugara v. Ukrayna*

(Başvuru No. 36146/05 ve 42418/05)

İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi, 12 Ocak 2012 tarihli *Gorovenky ve Bugara v. Ukrayna* Daire kararıyla¹ (başvuru numaraları 36146/05 ve 42418/05) oybirliğiyle;

İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nin **2. Maddesinin (yaşam hakkı)** başvuruçuların vurularak öldürülen iki yakını bakımından, emniyet görevlilerinin silahlandırılmasına ilişkin pozitif yükümlülüklerin yerine getirilmemesi sebebiyle **ihlal edildiğine** karar vermiştir.

Söz konusu dava, başvuruçuların yakınlarının D. isimli, olay esnasında görevi dışında hareket eden bir polis memuru tarafından vurularak öldürülmesi olayına dayanmaktadır. Başvuruçular, Devletin emniyet memurlarının silahlandırılmasında gereken denetimi yapmaması sebebiyle Sözleşme'nin 2. Maddesi kapsamındaki pozitif yükümlülüklerini ihlal ettiğini iddia etmiştir.

Mahkeme ölüm olayını gerçekleştiren temel olgunun, görevi dışında hareket eden polis memurunun yerel hukuka aykırı şekilde silahlandırılması olduğunu tespit etmiştir. Mahkeme özel olarak, emniyet görevlilerinin silahlandırılması hususunda yalnızca gereken teknik eğitimin verilmesiyle yetinilmeyip, söz konusu silahları taşıyan personellerin seçiminde yüksek incelik gerektiren bir dikkat gösterilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ölüm olayı sebebiyle açılan tazminat davasında yerel mahkemelerin ast-üst ilişkisi bakımından gereken illiyet bağı kurmaması 2. Maddenin pozitif yükümlülükler bakımından ihlal edildiği neticesini doğurmuştur.

Başvuruya Konu Olayların Özeti

Birinci başvuruçuyu Bay Leonid Oleksandrovych Gorovenko (A. Gorovenko'nun babası) 1938 yılı doğumlu bir Ukrayna vatandaşıdır ve Novomoskovsk, Ukrayna'da yaşamaktadır; ikinci başvuruçuyu Bayan Nadiya Vitaliyivna Gorovenko (A. Gorovenko'nun annesi) 1941 yılında doğmuş ve 2006 yılında ölmüştür; üçüncü, dördüncü ve beşinci başvuruçular Bayan Tetyana Oleksandrivna Bugara, Bay Oleksandr Volodymyrovych Bugara ve Bayan Viktoriya

---

* Bu karar İngilizce'den Türkçe'ye Avrupa Birliği'nin Hafıza Merkezi tarafından gerçekleştirilen Ağır İnsan Hakları İhlallerinde Cezasızlıkla Mücadele projesi kapsamındaki finansal desteğiyle Anasaya Gündemi işbirliğiyle Polat Yamaner tarafından özetlenerek tercüme edilmiştir.

¹ İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nin 43. Maddesi kapsamında, Bir Daire kararının verildiği tarihten itibaren üç ay içinde ve istisnai durumlarda, dava taraflarından her biri davanın 17 üyeli Büyük Daire'ye gönderilmesi talebinde bulunabilir. Bu durumda beş hâkimden oluşan bir panel davanın, Sözleşme'nin ve Protokollerinin yorumlanması ve uygulanması yönünde ciddi bir belirsizlik olup olmadığı ya da genel önemden kaynaklı ciddi bir sorunun doğup doğmadığı ile ilgili olarak, Büyük Daire'nin kesin kararı vermesi için incelemede bulunmaktadır. Eğer ki bahsi geçen belirsizlikler ya da sorunlar ortada bulunmuyorsa, panel söz konusu reddeder ve karar kesinleşir. Bunun haricinde, Daire kararları üç aylık sürenin dolması ya da tarafların gönderme talebinde bulunmaktan feragat etmesi halinde de kesinleşebilmektedir.

Ele alınan karar Sözleşme'nin 44. Maddesinin 2. paragrafı uyarınca 12 Nisan 2012 tarihinde kesinleşmiştir.

Volodymyrivna Bugara (V. Bugara'nın eşi ve çocukları) sırasıyla 1960, 1984 ve 1992 yılı doğumlu Ukrayna vatandaşlarıdır ve Pyatykhatky, Ukrayna'da yaşamaktadırlar.

22 Kasım 1999 tarihinde, gece yarısından kısa bir zaman sonra Pyatykhatky Bölgesi Emniyet Müdürlüğünde o zamanki soruşturma bölümü müdür yardımcısı konumunda olan D., arkadaşı bay V. Bugara tarafından sürülen bir araçta özel bir yolculuk yapmaktadır. Üçüncü başvuru da ayrıca araçta bulunmaktadır. Bay V. Bugara ile bir tartışma yaşayan ve sarhoş olan D., her zaman yanında taşıdığı polis silahını çıkarmış ve bilerek ve isteyerek ateş edip Bay V. Bugara'yı öldürmüştür. D. sonradan üçüncü başvurucuya da ateş etmeye teşebbüs etmiş ancak ıskalamıştır. Üçüncü başvuru kaçmayı başarmıştır.

Olayın ardından D. yoldan geçen araçları durdurmaya çalışmıştır. Söz konusu zamanda yoldan geçmekte olan Bay A. Gorovenko durmuş ve arabasının bozulduğunu ve yardıma ihtiyacı olduğunu söyleyen D. ile konuşmuştur. Fakat Bay A. Gorovenko bir şeylerin yolunda olmadığını sezmiş ve uzaklaşmaya çalışmıştır. D. Bay A. Gorovenko'yu vurarak öldürmüş ve Bay A. Gorovenko ile yolculuk eden R.'yi de vurarak öldürmeye teşebbüs etmiş ve kendisini ciddi şekilde yaralamıştır. Kısa zaman sonra D. yoldan geçen kişiler tarafından yakalanmış ve emniyet merkezine götürülmüştür.

Kısa sürede D. hakkında bir emniyet disiplin soruşturması başlatılmıştır. D. hakkında 23 Kasım 1999 tarihinde düzenlenen soruşturma raporunda, olay hakkında sebepler ve ön koşullara değilmiş; bunlar arasında D. üzerinde üstleri tarafından gereken denetimin yapılmadığı, D.'nin silahını hukuka aykırı şekilde sürekli olarak yanında tuttuğu ve kendisinin geçmiş tarihli alkol kullanımı kaynaklı şiddet olayları sebebiyle disiplin cezaları aldığı hususlarına yer verilmiştir. Disiplin soruşturması neticesinde iki emniyet memurunun görevine son verilmiş ve altı memur hakkında daha disiplin yaptırımı kararı alınmıştır.

22 Kasım 1999 tarihinde yerel savcı, D. hakkında ceza soruşturması başlatmıştır. Soruşturma sürecinde başvuru hem D.'ye, hem de Dnipropetrovsk Bölge Emniyet Müdürlüğü'ne karşı maddi ve manevi tazminat talebiyle hukuk davası açmışlardır. 14 Kasım 2000 tarihli yerel mahkeme kararı ile D. iki kişiyi öldürmeden ve diğer suçlardan suçlu bulunmuş ve müebbet hapis cezasına çarptırılmıştır. Yerel mahkeme Mart 1999 tarihli bir kararla D.'nin sürekli olarak silah taşımaya izin veren bir karar alındığını tespit etmiştir. Bununla birlikte D. sürekli olarak ilgili polis disiplin mevzuatına karşı gelmiştir. Mahkeme iki başvuru ailesine, D. tarafından ödenecek şekilde sırasıyla 57,786.12 ve 62,532.26 Ukrayna Grivnası² tazminata hükmetmiştir. Mahkeme Dnipropetrovsk Bölge Emniyet Müdürlüğü'ne karşı açılan tazminat davasının ayrı bir davada görülmesine karar vermiştir. Birince ve ikinci başvuru bu karara karşı 16 Ocak 2001 tarihinde Ukrayna Yüksek Mahkemesi'ne temyiz başvurusunda bulunmuşlar ancak temyiz talepleri reddedilmiştir. Başvuru, D.'nin 14 Kasım 2000 tarihinde hükmedilen tazminatları kendilerine ödemediğini belirtmektedirler.

---

² Söz konusu zamanda yaklaşık ve sırasıyla 12,364.70 ve 13,380.30 Euro'ya tekabül etmektedir.

Şubat 2003'te başvurucular Dnipropetrovsk Bölge Emniyet Müdürlüğü'ne ve Ukrayna Devlet Hazinesi'ne karşı, maddi ve manevi tazminat talebiyle hukuk davası açmışlardır. Başvurucular, dava taleplerini gerek 14 Kasım 2000 tarihli mahkeme kararıyla, gerek 23 Kasım 1999 tarihli emniyet disiplin soruşturması raporuyla desteklemişlerdir. Mahkeme, 5 Mart 2003 tarihli kararıyla, D.'nin öldürme eylemini gerçekleştirdiği sırada görev başında olmadığını, bu sebeple ast-üst ilişkisinden kaynaklı sorumluluğun doğmadığını belirterek başvurucuların iddialarını reddetmiştir. Başvurucuların sırasıyla 10 Temmuz 2003 ve 4 Nisan 2005 tarihinde Ukrayna Yüksek Mahkemesi'ne yapmış oldukları temyiz talepleri de reddedilmiştir.

Başvurucuların İhlal İddiaları

2. Maddeye (yaşam hakkı) dayanan başvurucular, D.'nin alkol bağımlılığı olduğunu ve buna bağlı olarak, gerek yakın gerek uzak zamanlarda şiddet içeren davranışlarda bulunduğunu, bu duruma rağmen kendisinin gece ya da gündüz fark etmeksizin silah taşımaya izin verildiğini belirtmişlerdir. Başvurucular, üst memurların, astında çalışan memurların silah kullanım koşullarını denetlememesinin hem emniyet disiplin soruşturması sürecinde, hem de 14 Kasım 2000 tarihli mahkeme kararıyla doğrulandığını ifade etmiştir. Bununla birlikte, bu hususların yerel mahkemeler tarafından tazminat ödenmesi için açılan hukuk davasında dikkate alınmadığını ifade eden başvurucular, 2. Maddenin ihlal edildiğinden bahisle şikâyetçi olmuşlardır. Başvurucular 2. Maddenin yanı sıra, 6. Maddeye (adil yargılanma hakkı) ve 13. Maddeye de (etkili başvuru hakkı) dayanmaktadırlar.

Başvurucular 29 Eylül 2005 tarihinde İnsan Hakları Avrupa Mahkemesine başvuruda bulunmuşlardır.

Mahkemenin Kararı

2. Madde (yaşam hakkı)

Mahkeme, başvurucuların akrabalarının görev başında olmayan bir polis memuru olan D. tarafından vurulduğunu tespit etmektedir. Söz konusu olay özel bir seyahat sırasında gerçekleşmiş olup, planlı bir polis operasyonu ya da ani bir yakalama olayıyla ilgili değildir (bkz. *mutatis mutandis*, *Enukidze ve Girgoliani v. Gürcistan*, no. 25091/07, § 289, 26 Nisan 2011). Bu sebeple, D.'nin ciddi ceza sorumluluğunu gerektiren özel nitelikteki eylemleri, yalnızca devlet memuru olması sebebiyle Devletin 2. Maddenin esasına ilişkin sorumluluğunu kural olarak doğurmaz. (bkz. *Enukidze ve Girgoliani*, yukarıda alıntılanmıştır, § 290).

Bununla birlikte Mahkeme, 2. Maddenin yalnızca Devletlerin kasti ve hukuka aykırı ölüm olaylarından sakınması gerekliliğini değil, aynı zamanda Devletlerin yargı sınırlarında bulunan kişilerin hayatlarını korumak adına gerekli usuli güvencelerin alması gerekliliğini de içerdiğini hatırlatmaktadır (bkz. *L.C.B. v. Birleşik Krallık*, 9 Haziran 1998, § 36, *Raporlar* 1998-III; *Osman v. Birleşik Krallık*, 28 Kasım 1998, § 115, *Raporlar* 1998-III; *Paul ve Audrey*

Edwards v. Birleşik Krallık, no. 46477/99, § 71, İHAM 2002-II; *Mastromatteo v. İtalya* [BD], no. 37703/97, §§ 67-68, İHAM 2002-VIII). Bu gereklilik, tanımlanabilir bir ya birden fazla kişinin ölümcül bir eylemin potansiyel hedefleri olması durumunda gereken kişisel koruma için uygulanabileceği gibi (bkz. *Osman ve Paul ve Audrey Edwards*, her ikisi de yukarıda alıntılanmıştır), toplumun genel güvenliğinin sağlanması zorunluluğundan kaynaklı davalarda da uygulama alanı bulabilmektedir (bkz. *Maiorano ve Diğerleri v. İtalya*, no. 28634/06, § 107, 15 Aralık 2009). İkinci durumda sözü edilen pozitif yükümlülük çok daha geniş kapsamlı bir bağlamı içine almaktadır (bkz. *Ciechońska v. Polonya*, no. 19776/04, §§ 62-63, 14 Haziran 2011) ve kamusal nitelikte olup olmadığı fark etmeksizin, yaşam hakkının tehlike altında olabileceği her türlü eylem için, kural olarak, ortaya çıkabilmektedir (bkz. *Öneryıldız v. Türkiye* [BD], no. 48939/99, § 71, İHAM 2004-XII.).

Bununla birlikte, pozitif yükümlülüğün kamu yetkilileri üzerine orantısız bir yük bindirmeyecek şekilde yorumlanması gerekmektedir, özel olarak, insan davranışının öngörülemezliği ve öncelikler ve kaynaklar doğrultusunda alınan operasyonel tercihler göz önünde tutulmalıdır (bkz, diğer yetkililerin yanı sıra, *Keenan v. Birleşik Krallık*, no. 27229/95, § 90, ECHR 2001-III, ve *A. ve Diğerleri v. Türkiye*, no. 30015/96, §§ 44-45, 27 Haziran 2004). Özel olarak belirtilmelidir ki, 2. Madde kapsamındaki pozitif yükümlülüğün yerine getirilmesine ilişkin yöntemlerin seçimi, kural olarak Yüksek Sözleşmeci Devletin takdir marjı kapsamındaki bir meseledir.

Mahkemeye göre ve konuya ilişkin içtihat uyarınca; Devletin yaşam hakkını koruma yükümlülüğü, kişilerin güvenliği için makul tedbirlerin alınması ve ciddi bir yaralanma ya da ölüm olayında, etkili ve bağımsız bir yargı sisteminin işletilerek, maddi olguları tespit edilmesi, kusuru bulunan kişilerin ceza sorumluluğuna gidilmesi ve mağdura makul bir onarım sağlanmasını gerektirmektedir (bkz. *Ciechońska v. Polonya*, § 66, yukarıda alıntılanmıştır).

Bu bağlamda Mahkeme, her ne kadar D.'nin iki kişiyi öldürmesindeki suçluluğu inkâr edilemese de; D.'nin üstlerinin kendisinin kişiliğini uygun bir şekilde değerlendirmedeği ve D.'yi içeren önceki tarihli tedirgin edici olaylara rağmen D.'nin silah taşımaya izin verildiği ve bu yüzden işbu davaya konu olayların yaşandığı hususları yerel yetkililerce birkaç ayrı olay özelinde kabul edildiğini tespit etmektedir.

Ek olarak, yerel hukuk uyarınca, polislerin silah taşıyabilmesinin ancak silahların güvenli bir şekilde muhafaza edileceği uygun ekipmanın mevcut olması şartına bağlı olduğu görülmekte ve emniyet disiplin soruşturması sırasında D.'nin evinde silahını nerede tuttuğunun hiçbir zaman kontrol edilmediği tasdik edilmediği tespit edilmektedir. Özel olarak, D.'nin silahını güvenle muhafaza edebileceği bir yerin bulunmaması, D.'nin görev başında olsun ya da olmasın silahını sürekli olarak yanında taşımaya sebebi olabilecektir, nitekim bu durum D.'nin tartışmaya girdiği kişileri öldürmesiyle sonuçlanmıştır.

Bununla birlikte, tazminat için görülen hukuk davası sırasında yerel mahkeme yukarıda belirtilen tespitleri dikkate almamış ve emniyet görevlilerinin yürürlükteki hukuk kurallarına riayet etmemesi ve astlarının silah taşınması için uygun bir şekilde değerlendirme yapmaması hususları ile, söz konusu astı ilgilendiren ve ölümcül sonuçları bulunan olay ile herhangi bir illiyet bağı kurmamıştır. Yerel makamlar için D.'nin görevi başında olmaması, her ne kadar emniyet disiplin soruşturması ve ceza yargılaması neticesinde varılan sonuçlardan açıkça aksi çıkarılsa da, D.'nin üstlerinin sorumluluğunu ortadan kaldırmak için yeterli sebeptir. Başvurucunun aksi yöndeki iddiaları dikkate alınmamıştır.

Mahkeme Devletlerden kolluk kuvvetleri sistemleri içinde yüksek profesyonel standartlar belirlenmesini beklediğini ve bu sistemler içinde çalışan personellerin zorunlu kriterleri karşılaması gerektiğini tekrarlamaktadır (bkz. *mutatis mutandis*, *Abdullah Yılmaz v. Türkiye*, no. 21899/02, §§ 56-57, 17 Haziran 2008). Özel olarak, emniyet görevlilerinin silahlandırılması hususunda yalnızca gereken teknik eğitimin verilmesiyle yetinilmeyip, söz konusu silahları taşıyan personellerin seçiminde yüksek incelik gerektiren bir dikkat gösterilmesi gerekmektedir.

İşbu davaya konu olayda yer alan emniyet görevlisinin bilerek ve isteyerek iki kişiyi vurarak öldürdüğü ve taşıdığı silahın yerel hukuka aykırı bir şekilde kendisine verildiği, nitekim silahın görev dışında nerede tutulduğunun denetlenmediği ve söz konusu emniyet görevlisinin önceki tarihli disiplin cezaları ışığında uygun bir değerlendirmeye tabi tutulmadığı görülmektedir.

Söz konusu koşullar altında Mahkeme, görmekte olduğu davada Devletin Sözleşme'nin 2. Maddesi kapsamındaki pozitif yükümlülüğünü ihlal ettiği sonucuna varmaktadır.

Başvurucuların diğer şikâyetleri

Mahkeme başvurucuların 13. Madde kapsamındaki şikâyetlerini kabul edilebilir bulmakla birlikte, 2 Madde kapsamında yapmış olduğu tespitler sebebiyle bu şikâyetleri ayrıca incelemeye gerek görmemektedir. Başvurucuların 6. Madde kapsamındaki şikâyetleri ise açıkça dayanaktan yoksun bulunularak kabul edilemez bulunmuştur.

Adli Tazmin (41. Madde)

Mahkeme, Ukrayna'nın hayatta kalan her başvuru için 12,000 Euro manevi tazminat ve ilk başvuru için 150 Euro, üçüncü başvuru için 2,099 Euro olan masraf ve giderleri ödemesine hükmetmiştir.